

Актуальні проблеми сучасної дошкільної та шкільної педагогіки: Збірник науково-методичних праць молодих дослідників / За редакцією О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: Поліграфічний центр ЖДУ, 2010. - С. 33 – 37.

*Федорова М.А.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільного виховання
та педагогічних інновацій ЖДУ ім. Івана Франка*

Організація роботи з виховання соціальних цінностей дітей 6-7-го років життя (в умовах НВК “школа – дитячий садок”)

В умовах реформування освітньої системи в Україні особливої значущості набуває проблема реалізації принципу наступності у вихованні дітей різних вікових категорій.

Період старшого дошкільного і молодшого шкільного віку вважається сенситивним для формування системи соціальних, моральних цінностей особистості. Саме тому надзвичайно важливим є забезпечення спеціальних організаційних форм, застосування належних методів і засобів виховання, які забезпечують ефективне їх становлення у цей період. Найбільш сприятливі умови для цього створюються в освітніх установах, заснованих на інтегрованому об'єднанні закладів різного типу, зокрема у навчально-виховних комплексах “школа – дитячий садок”. У НВК “школа – дитячий садок” є наявними передумови для послідовного і неперервного розвитку особистості дитини на етапі старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Реалізації принципів наступності та послідовності у вихованні дітей сприяють такі його організаційні особливості: об'єднання педагогічного процесу дитячого садка і початкової школи в межах єдиного закладу; спільність матеріально-технічної бази; спільність організаційно-методичної роботи педагогічного колективу; можливість організації різноманітних видів діяльності дошкільнят і школярів впродовж дня [2, с.5].

На жаль, аналіз результатів анкетування, бесід з батьками та педагогами дали змогу дійти висновку, що при організації виховного процесу з формування соціальних цінностей дітей в умовах сім'ї та навчально-виховного закладу допускаються типові помилки, що значно знижують його ефективність. Серед таких можна виділити: проблемі не приділяється достатня увага, реалізується імперативна модель спілкування з дитиною; обмежується активність особистості у засвоєнні знань, умінь, навичок; педагоги і батьки рідко вдаються до виявлення і глибокого аналізу причин асоціальних учинків дітей; їх дії головним чином спрямовані на вирішення ситуативних завдань у конфліктних ситуаціях; недостатньо використовуються методи бесіди, роз'яснення, позитивного прикладу, невербальні засоби спілкування (посмішка, ласкавий погляд, ніжний дотик); серед прийомів методичної роботи надається перевага викриттю і різкому засудженню негативних дій та вчинків дитини і не вважається обов'язковим акцентування уваги на її досягненнях.

На основі узагальнення результатів проведених методик нами обґрунтовано комплексну програму з виховання соціальних цінностей старших дошкільників та першокласників шестирічного віку, в основу якої покладено особистісно орієнтований та діяльнісний підходи до виховання особистості.

Авторська програма базувалася на положенні про те, що система соціальних цінностей у дошкільному віці успішно формується за дотриманням таких умов: реалізації принципів наступності і послідовності у роботі дошкільної і шкільної ланок освіти; дотримання суб'єкт-суб'єктних взаємин у системі “дорослий – дитина”, “дорослий – діти”; спрямованості виховного процесу на формування духовності особистості; утвердження активної життєвої позиції дитини та, виходячи з цього, попередження девіацій шляхом збагачення соціального досвіду; організація колективної суспільно значущої діяльності дітей.

Оскільки ефективність запропонованої методики переважно залежить від рівня професійної компетентності педагогів, то особлива увага надавалася методичній роботі з педагогічним колективом навчально-виховного комплексу, зміст якої передбачав виявлення педагогічних умов, обґрунтування форм, методів і засобів, що сприяють оптимізації процесу виховання соціальних цінностей старших дошкільників і першокласників. Серед форм роботи були використані такі: колективні (педагогічна рада, лекції, практикуми-семінари, групові консультації), індивідуальні (консультації), а також ділові ігри, взаємовідвідування виховних проєктів, спільне (разом з батьками) планування і проведення виховних заходів, робота вихователів із дітьми різного віку (з дошкільниками і першокласниками).

Методична робота педагогів із батьками спрямовувалася на розкриття основних чинників формування соціальних цінностей дітей цього віку (спілкування з дорослими, їх оцінка, приклад батьків, взаємодія з ровесниками тощо), доведення доцільності і необхідності реалізації умов, що сприяють ефективному її формуванню в родині. Робота з батьками реалізовувалася у колективних та індивідуальних організаційних формах (батьківські збори, ознайомлення із запропонованою літературою, групові та індивідуальні консультації, консультації психолога, облаштування куточка для батьків). З метою надання батькам більш повних уявлень про життєдіяльність їхніх дітей у навчально-виховному комплексі організовувалися виставки дитячих поробок, фотовиставки на різноманітні теми: “Тато, мама, я – дружня сім'я”, “Як ми допомагаємо малятам”, “Свято у садочку” тощо. Були також розроблені методичні поради батькам, що визначали стратегію їх дій у типових ситуаціях.

Експериментальна робота з дітьми здійснювалася поетапно.

Перший етап передбачав надання допомоги дітям в усвідомленні змісту та соціальної значущості норм поведінки, які відображають певні цінності, формуванні особистісного ставлення до них; ознайомлення дітей з основними поняттями етики і естетики на прикладі зразків літературних творів і формування на основі цих знань системи ціннісних орієнтацій; розвиток умінь аналізувати і оцінювати вчинки казкових героїв, аргументувати оцінки, виокремлювати мотиви їхніх учинків, формулювати

моральну проблему та знаходити адекватні шляхи її розв'язання, а також вербалізувати свої враження від прочитаних творів. На заключному етапі ставилося завдання сформувати у дітей диференційовану систему уявлень про моральні якості особистості, яка є важливим засобом оволодіння нормами соціальної поведінки.

Для розв'язання поставлених завдань нами була розроблена і впроваджена у практику щоденна бесіда-гра "Ранкове вітання". Ця форма роботи включала комплекс ігор, що мали на меті створення позитивного емоційного настрою дітей у групі, формування доброзичливого ставлення один до одного і до себе, закріплення знань про правила поведінки у різних ситуаціях ("Рукостискання в колі", "Репортер", ігри з м'ячем, ляльками: "Добрий ранок", "Знайомство").

Нами було розроблено факультатив "Від казкової краси до краси життєвих вчинків", що передбачав ознайомлення дітей з основними етичними та естетичними категоріями. Головним його завданням було показати красу у всіх її проявах, сформувати потребу шукати красу і самостійно створювати її. Факультатив складався з декількох розділів: "Прекрасне навколо нас"; "Краса людських взаємин"; "Скарби людської душі". На 2-ому році експерименту, враховуючи більш високий рівень розвитку першокласників, ми ускладнили теми в існуючих вже розділах і додали нові: "Почуття і розум у нашій поведінці"; "Мудрість". До кожного розділу факультативу було розроблено заняття за певною тематикою.

Основний жанр творів, що використовувалися на факультативі, – казка, оскільки саме вона найбільше відповідає сутності дитини, її внутрішнім потребам. Ми спиралися на твердження науковців про те, що слухання казок допомагає дитині навчитися розуміти внутрішній світ героїв, а через нього і внутрішній світ інших людей, навчитися співчувати їм, повірити у сили добра, набути впевненості у собі [1, с.155].

Заняття факультативу включали такі види роботи: читання та обговорення казок, оповідань, складання казок, аналіз конфліктних ситуацій, малювання на тему казки, танцювально-рухові вправи для виявлення своїх вражень від прочитаних творів. Природно, що такі види роботи використовувалися не тільки на заняттях факультативу, а й у дозвілльєвій діяльності дітей.

Другий етап спрямовувався на розвиток емоційно-мотиваційної сфери і передбачав розв'язання таких завдань: накопичення знань про емоції; формування умінь виражати позитивні й негативні емоції соціально схвалюваними засобами; формування елементарних умінь керувати емоціями; розвиток умінь встановлювати контакти, знаходити шляхи виходу із конфліктних ситуацій; розвиток здатності до емпатії.

Розв'язанню цих завдань сприяло проведення психолого-педагогічного тренінгу формування культури дитячих взаємин, що складався з комплексу інтерактивних ігор. На заняттях особлива увага приділялася дітям, що потребують корекційного впливу на емоційну сферу. Заняття склалися з різноманітних ігор і мали таку структуру:

1. Організація групи для заняття передбачала налаштування дітей на спільну роботу, встановлення емоційних контактів один із одним (ігри з іменами, гра "Привітайся радісно / сумно").

2. Актуалізація опорних знань (Наприклад: Що ми робили на минулому занятті? Ти радів (сумував) на минулому занятті? Чому?)

3. Основна частина. Можна виділити такі основні методичні прийоми на цьому етапі: елементи казкотерапії з імпровізацією; розігрування етюдів; малювання емоцій, почуттів; кляксографія; релаксаційні вправи для розслаблення, заспокоєння.

4. Підсумок заняття (Наприклад: Що нового ми сьогодні дізналися? Що вам особливо сподобалося?)

5. Прощання (ігри “Рукостискання в колі”, “Сонячне проміннячко”).

Також діти залучалися до роботи театального гуртка “У світі казки”, проведення різноманітних тематичних днів та тижнів (“Тиждень дружби і добра”, “Чи важко бути хорошим другом”, “Давайте жити дружно”).

Третій етап передбачав оволодіння дітьми уміннями, навичками культурної поведінки, правилами виконання певної ролі, уміннями вирішувати конфлікти соціально схвалюваними засобами, формування звичок соціальної поведінки. Розв’язанню цих завдань сприяло включення дітей, особливо першокласників шестирічного віку, у різні види трудової діяльності: господарсько-побутової, праці в природі, ручної праці, самообслуговування, участі у добродійних справах. Також діти залучалися до різноманітних ігор: сюжетно-рольових, театралізованих.

Формуванню стійких позитивних ставлень до оточуючих, почуттів колективізму, відповідальності, обов’язку, здатності до емпатії, зміцненню навичок міжособистісної взаємодії сприяло систематичне проведення у дошкільному закладі та у початковій школі різноманітних свят та розваг, що організовувалися спільно з музичними керівниками, інструктором по фізичному вихованню, хореографом. До них можна віднести Новорічне свято, Мамине свято, свято врожаю, Різдвяні свята, свято Великодня, а також літні, зимові, осінні та весняні розваги. Під час підготовки та проведення свят та розваг діти включалися у різні види діяльності: ігрову, театральну (інсценізація казок), продуктивну (виготовлення елементів костюмів, оформлення приміщення тощо), творчу. Саме це і зумовило високий виховний ефект таких заходів.

Ефективним виявився розроблений нами практикум “Азбука етикету”. Мета курсу: поглиблення уявлень і знань про правила етикету, формування умінь, навичок і звичок соціальної поведінки. Структура курсу складалася з чотирьох блоків: “Етикет міжособистісних взаємин”, “Культура спілкування”, “Правила поведінки у громадських місцях”, “Культура зовнішнього вигляду”. Кожний блок складався з декількох розділів, до кожного розділу розроблені заняття за певною тематикою.

Заняття практикуму проводилися у вигляді ігор-подорожей, конкурсів і мали таку структуру: 1) підготовчий етап – його метою було організувати дітей до активної участі у занятті, повідомити завдання, викликати інтерес; 2) основна частина, під час якої головна увага вихователя спрямовувалася на розширення у дітей знань про правила етикету і вироблення способів дій у типових ситуаціях; 3) закріплення – передбачав застосування набутих умінь у різних ігрових ситуаціях; 4) заключний – діти разом із вихователем підводили підсумки заняття.

Аналіз результатів контрольного етапу експерименту дозволив підтвердити, що розроблена авторська програма виявилася ефективною. Проте, необхідно відзначити, що проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми. Подальших досліджень потребують проблеми врахування статевої особливості на формування системи соціальних цінностей дітей та проблема узгодження виховних впливів в освітньому закладі та у сім'ї.

Список використаної літератури

1. Крайг Г. Психология развития. – СПб.: Питер, 2000.- 992с.
2. Струнникова Д.І. Наступність в ознайомленні з природою дітей 6 і 7 років (в умовах діяльності НВК "школа – дитячий садок): 13.00.08 – дошкільна педагогіка: Автореф. дис. ... канд. пед. наук.- К., 2000.- 19с.